

Sociale on-zekerheid in België

BEL-INSOC-10, een nieuwe indicator

De klassieke indicatoren volstaan niet om een beleid te oriënteren naar een duurzame ontwikkeling. Het 'Institut pour un Développement Durable' (IDD) vond het dus nuttig om een indicator inzake 'sociale on-zekerheid' te ontwikkelen en die ter discussie aan de publieke opinie voor te leggen.

Onze indicator – opgesteld voor de periode 1990-2002 – is samengesteld uit verschillende indicatoren die representatief zijn voor de vier socio-economische problematieken die de laatste jaren veel aandacht gekregen hebben: de moeilijke situatie op de arbeidsmarkt, de ongelijkheden inzake inkomsten, het gewicht van de schuldenlast en de moeilijkheden inzake verbruik van essentiële, individuele en collectieve diensten, bijvoorbeeld de gezondheidszorg.

Tien basisindicatoren

In schema 1 vindt men de reeksen die werden gekozen voor de ontwikkeling van onze indicator terug. Er zijn tien basisindicatoren. Sommige ervan zijn op hun beurt een synthese van deelindicatoren.¹

Enkele opvallende evoluties

Meer werkloosheid en flexibiliteit

Vooreerst is de totale werkloosheid gestegen (wat uiteraard geen verrassing is) met meer dan 200 000 eenheden tussen 1990 en 1997 (het maximum over de beschouwde periode). In 2002 lag de werkloosheid nog 180 000 eenheden hoger dan in 1990. De som van het aantal jonge en oudere werklozen ligt 100 000 eenheden hoger in 2002 dan in 1990.

Verder werden drie deelindicatoren gesynthetiseerd tot een indicator 'flexibiliteit van werkne-

mers': het aandeel van de deeltijdse werknemers, het aandeel van de werknemers met een tijdelijke job en het aantal uitzendkrachten. Deze indicator wijst zoals verwacht op een toegenomen flexibilisering tot 1999, gevolgd door een stabilisering tot het einde van de onderzochte periode.

Relatieve daling van de inkomens

Voorts heeft het minimumsalaris van een werknemer van 21 jaar in de onderzochte periode nagenoeg geen andere stijging gekend dan de loonindexering. Het is dan ook niet te verwonderen dat de verhouding tussen het minimumloon en het gemiddeld brutoloon gedaald is van 59,2% (1990) tot 48,8% (2002).

Dezelfde evolutie kan bovendien worden vastgesteld voor de verhouding tussen de maximum werkloosheidsuitkering voor een samenwonende (eerste jaar van werkloosheid) en het gemiddeld beschikbaar inkomen per inwoner. Die verhouding evolueerde van 79% in 1990 naar 68,4% in 2001. Voor het jaar 2002 was er wel een stijging naar 71,7%. Dat komt door het optrekken van de werkloosheidsuitkering met 5% in 2002, de enige keer dat dit in de bestudeerde periode gebeurde.

De fiscale statistieken inzake de belastbare inkomens tonen een verhoging van het verschil tussen de hoge en lage inkomens aan, hetgeen ook geen verrassing is.

Hoge schuldenlast

Wat betreft de schuldenlast zijn de statistieken van de Kredietcentrale niet bruikbaar voor de periode

1990-2002. We hebben dus twee indicatoren opgesteld die de druk van de schuldenlast aangeven. De eerste berekent de evolutie van de maandelijkse last van een hypothecair krediet voor de aankoop van een woning ten opzichte van de evolutie van het beschikbaar inkomen. Deze indicator is in 2000 het hoogst en blijft hoog op het einde van de periode. De tweede indicator berekent de verhouding tussen het uitstaand bedrag van de schulden van privé-personen en de capaciteit van de gezinnen om die schuldgraad te dragen. De tweede indicator is het hoogst in 1999.

Uitgaven voor basisdiensten

Verder blijkt dat de uitgaven van de gezinnen voor gezondheidszorg (bijvoorbeeld de remgelden) verdubbelden tussen 1990 en 2002, terwijl het beschikbaar inkomen maar steeg met 51%. Het gewicht van de uitgaven in vergelijking met het be-

schikbaar inkomen steeg dus merkkelijk tussen 1990 en 2002, om een maximum te bereiken van 3,8% op het einde van de periode. Dat aandeel kan wel draaglijk lijken, maar laten we niet vergeten dat de zware uitgaven inzake gezondheidszorg geconcentreerd zijn bij een kleine groep mensen.

Terwijl de problematiek van het afsluiten van de elektriciteit wegens wanbetaling in de jaren '80 opdook, verscheen een analoge problematiek in de jaren '90 ten gevolge van een snelle en uitgesproken stijging van de prijs van het drinkwater. Voor sommige gezinnen is de factuur van het drinkwater inderdaad een belangrijke last geworden. In de bestudeerde periode steeg de prijs van het drinkwater met ongeveer 250%.

Ten slotte is het welzijn van de gezinnen ook gelinkt aan de openbare diensten. Men spreekt dan van collectieve functies of diensten. We hebben de evolutie van de totale investeringen berekend in

Schema 1.

BEL-INSOC-10: tien basisindicatoren.

Socio-economische problematieken	Indicatoren
De arbeidsmarkt	<p>Indicator 1. Aantal werklozen</p> <ul style="list-style-type: none"> - Het totaal aantal werkzoekende volledig werklozen en de oudere werklozen - Het totaal aantal oudere werklozen en jonge werklozen (vergoed of niet) <p>Indicator 2. De flexibiliteit van de werknemers</p> <ul style="list-style-type: none"> - Het aandeel deeltijds werkenden - Het aandeel werknemers met een tijdelijk contract - Het aandeel uitzendkrachten dat aan de slag is
De inkomens	<p>Indicator 3. Het gegarandeerd minimumloon in procent van het gemiddelde brutoloon</p> <p>Indicator 4. De werkloosheidsvergoeding van een samenwonende – eerste jaar van de werkloosheid – in procent van het gemiddelde beschikbaar inkomen van een persoon</p> <p>Indicator 5. De verschillen tussen niveaus van de belastbare inkomens</p>
De schuldenlast	<p>Indicator 6. De evolutie van de verhouding tussen de maandelijkse last van een hypothecaire lening en het inkomen van een typegezin</p> <p>Indicator 7. Het gewicht van de schuldgraad van de gezinnen</p>
Het verbruik van essentiële diensten	<p>Indicator 8. De uitgaven voor gezondheidszorg ten laste van de huishoudens in procent van het beschikbaar inkomen</p> <p>Indicator 9. De evolutie van de kostprijs van water en energie tegenover de evolutie van het beschikbaar inkomen van een typegezin</p> <p>Indicator 10. De investeringen – uitgedrukt in procent van het BBP – in collectieve functies (openbaar ambt, onderwijs, gezondheidszorg)</p>

procent van het BBP voor drie essentiële collectieve functies: het openbaar ambt (politie, justitie, overheidsadministratie), opvoeding en gezondheidszorg en sociale actie. De totale investeringen in die drie essentiële collectieve functies waren met 2,5% van het BBP het hoogst in 1990. In 2002 lagen die investeringen 0,4 procentpunt van het BBP lager dan in 1990, wat overeenkomt met een bedrag van ongeveer 1 miljard euro in 2002. Anders gezegd: indien de federale overheid, de gewesten en gemeenschappen even intens waren blijven investeren in die drie collectieve functies, dan zouden we vandaag een miljard euro meer hebben om onze scholen, hospitals, gerechtsgebouwen, enzovoort te moderniseren.

Wat is de zin van groei?

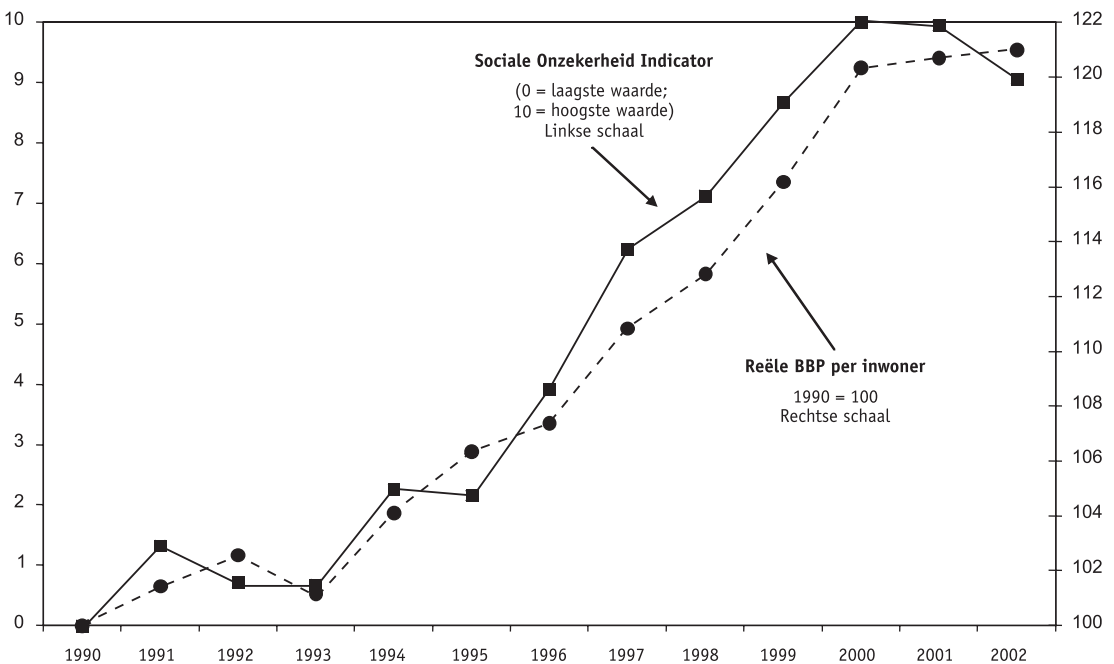
Om de basisindicatoren om te zetten in één indicator van sociale onzekerheid moeten de reeksen genormaliseerd en samengevoegd worden. Normali-

seren, omdat de eenheden verschillend zijn en om waardeoordelen te vermijden die sowieso absurd zouden zijn (hoe bijvoorbeeld een stijging van het aantal werklozen met 100 000 eenheden vergelijken met een daling van 5% van de verhouding minimumloon/gemiddeld loon?). We kozen voor de volgende normalisatiemethode: voor elke reeks wezen we de waarde 0 toe aan de laagste waarde en de waarde 10 aan de hoogste waarde. Daarna voegden we de tien deelindicatoren samen tot één indicator. Het resultaat van deze werkwijze vindt men in grafiek 1. We hebben er ook een 'klassieke' economische indicator bijgevoegd, namelijk het reële BBP per inwoner. De grafiek toont – op zijn zachtst gezegd – een intrigerend beeld.

De sociale onzekerheid is gedurende de jaren '90 – met nu en dan een pauze – gestegen om zich te stabiliseren in het begin van het nieuwe millennium. Onze indicator, die macro-economisch en macrosociaal is, bevestigt dus wat alle deelindicatoren en getuigenissen in tal van studies aangeven. De stij-

Figuur 1.

Evolutie van de indicator 'sociale onzekerheid' en het BBP per inwoner (België; 1990-2002).

Bron: Institut pour un Développement Durable (IDD).

ging van de sociale onzekerheid heeft plaats in een periode waar het gemiddeld 'inkomen' (het reële BBP per inwoner) gestegen is met 21%.

Het belangrijkste besluit van deze studie is dat economische groei zeker geen voldoende voorwaarde is om de sociale situatie en het welzijn van de volledige bevolking te verbeteren. De studie bevestigt de besluiten van tal van wetenschappelijke studies uit ontwikkelde landen en ontwikkelingslanden. We denken bijvoorbeeld aan de indicatoren van sociale gezondheid, die ontwikkeld werden in de Verenigde Staten en Canada; of ook aan de nationale rekeningen die gecorrigeerd werden om rekening te houden met de sociale schade en leefmilieuschade, die onder meer voor Chili en Groot-Brittannië werden berekend. Als we die indicatoren vergelijken met het klassieke BBP, stellen we

vast dat het BBP sinds begin of midden jaren tachtig vaak stijgt terwijl de andere indicatoren stabiliseren of dalen.

Philippe Defeyt
Institut pour un Développement Durable

Noot

1. Details over de statistische bronnen, de basisgegevens en de uitgevoerde berekeningen zijn te vinden in documenten die op eenvoudige aanvraag te verkrijgen zijn op het adres idd.org@skynet.be. Nagenoeg alle gegevens, toch voor de jongste jaren, zijn beschikbaar via het internet.

De mythe van de economische groei

De ontwikkeling van een index van sociale onzekerheid door het IDD is nieuw voor België. Zoals ook aangegeven in het artikel zijn dergelijke alternatieve indexen naast het klassieke BBP reeds ontwikkeld in andere landen. Zo heeft de NEF, de Engelse New Economics Foundation, een index ontwikkeld die naast enkele (klassieke) economische indicatoren ook de sociale en milieukosten van de economische groei alsook het 'voorzichtige gebruik' van natuurlijke rijkdommen in kaart brengt. De 'Measure of Domestic Progress' (MDP) gaat terug tot het jaar 1950 en een vergelijking met de evolutie van het 'Gross Domestic Product' (GDP) is op zijn zachtst gezegd ontluisterend.

Een kleine greep uit de vaststellingen volstaat om aan te tonen dat de welvaartsevolutie van een land of regio niet enkel op basis van het Bruto Binnenlands Product kan weergegeven worden. Het klassieke BBP zegt immers niets over de kwaliteit en de verdeling van de goederen en diensten en zwijgt helemaal over de sociale en milieukosten. Sinds 1950 is het GDP (het Britse BBP) in reële termen ongeveer verdrievoudigd maar de MDP of 'welzijnsindex' is sindsdien nauwelijks toegenomen en is zelfs niet meer gestegen sinds de piek in 1976. Ondanks de verbeterde lucht- en waterkwaliteit zijn de milieukosten met 300% toegenomen, de sociale kosten met 600%. De inkomensongelijkheid is de laatste 50 jaar zelfs toegenomen met een factor zeven.

In een volgend nummer van Over.Werk gaan we dieper in op deze index van de NEF. De geïnteresseerde lezer kan ook informatie vinden op de website van de NEF: www.neweconomics.org

De redactie